8.1. Зайнятість населення і працевлаштування

1. Основні джерела

Джерело	Що регулює
Конституція України	право на працю, вільний вибір праці, захист від безробіття
Кодекс законів про працю України (КЗпП)	трудові відносини, прийняття та звільнення
Закон України «Про зайнятість населення» № 5067-VI	зайнятість, працевлаштування, статус безробітного, діяльність служби зайнятості
Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»	матеріальне забезпечення у разі безробіття
Постанова КМУ № 446 від 30.03.2023	реєстрація безробітних та облік осіб, які шукають роботу

Закон «Про зайнятість населення» залишається основним спеціальним актом у цій сфері.

2. Зайнятість і працевлаштування – не одне й те саме

Поняття	Значення
Зайнятість	не заборонена законом діяльність особи для задоволення особистих і суспільних потреб з метою отримання доходу, а в установлених законом випадках – також діяльність без оплати
Працевлаштування	комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на реалізацію права особи на працю

Формула

ЗАЙНЯТІСТЬ = стан / діяльність особи.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ = процес забезпечення особи роботою.

3. Право на зайнятість

Основний принцип

кожен має право на вільно обрану зайнятість.

При цьому:

примушування до праці заборонене;

добровільна незайнятість особи не є підставою для притягнення її до відповідальності.

Реалізація права

самостійно знайти роботу
АБО
звернутися безпосередньо до роботодавця
АБО
скористатися Державною службою зайнятості
АБО
скористатися посередником у працевлаштуванні.

4. Хто належить до зайнятого населення?

Категорія	Зайнята?
Працівник за трудовим договором	✅
Особа, яка самостійно забезпечує себе роботою	✅
Фізична особа -підприємець	✅
Особа, яка проходить військову службу	✅
Особа, яка проходить альтернативну службу	✅
Особа, яка законно працює за кордоном та отримує дохід	✅
Студент денної / дуальної форми, який поєднує навчання з роботою	✅
Визначені законом особи, які здійснюють догляд та отримують відповідні виплати	✅
Прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі за встановлених умов	✅

Пастка

студент сам по собі ≠ автоматично «зайнятий».

5. Повна і неповна зайнятість

Вид	Значення
Повна зайнятість	робота за нормою робочого часу
Неповна зайнятість	робочий час менший від установленої норми

При неповній зайнятості:

оплата → пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

6. Державні гарантії у сфері зайнятості

Держава гарантує:

Гарантія	Зміст
Вільний вибір праці	професія, вид діяльності, місце роботи
Оплату праці	відповідно до законодавства
Професійну орієнтацію	допомога у виборі професії
Професійне навчання	відповідно до здібностей і потреб ринку
Безоплатне сприяння у працевлаштуванні	через державну систему зайнятості
Соціальний захист	у разі безробіття
Недискримінацію	захист від дискримінації при працевлаштуванні
Захист від незаконного звільнення	трудові гарантії
Додаткове сприяння	для окремих категорій осіб

7. Заборона дискримінації у сфері зайнятості

Не допускається необґрунтована дискримінація при:

пошуку роботи → прийнятті на роботу → трудовій діяльності → звільненні.

В оголошенні про вакансію за загальним правилом не можна:

встановлювати дискримінаційні вимоги;

пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, крім випадків, коли характер роботи об’єктивно цього потребує.

Важливо

спеціальні заходи для осіб, які мають додаткові гарантії у працевлаштуванні, ≠ дискримінація.

8. Державна служба зайнятості

Основна функція:

допомогти особі знайти роботу

- допомогти роботодавцю знайти працівника.

Основні послуги

Напрям	Приклад
Пошук роботи	добір вакансій
Працевлаштування	направлення до роботодавця
Профорієнтація	визначення професійного напряму
Професійне навчання	підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації
Інформація	стан ринку праці, вакансії
Підтримка безробітних	допомога по безробіттю за умовами закону
Підтримка підприємництва	грантові та інші програми

Послуги служби зайнятості для шукачів роботи надаються безоплатно.

9. Особа, яка шукає роботу ≠ зареєстрований безробітний

Особа, яка шукає роботу	Зареєстрований безробітний
звернулася до центру зайнятості	має офіційно наданий статус
отримує послуги сприяння працевлаштуванню	має також спеціальні права й обов’язки безробітного
статус безробітного відсутній	статус внесено до системи

Чинний Порядок № 446 прямо розрізняє ці поняття.

10. Хто може набути статус зареєстрованого безробітного?

Основна категорія:

особа працездатного віку

- не має роботи та відповідного доходу
- готова і здатна приступити до роботи.

Також Закон передбачає спеціальні випадки, зокрема для окремих осіб з інвалідністю та визначених осіб молодше 16 років, які раніше працювали і втратили роботу з установлених законом причин.

11. Реєстрація безробітного

Схема

особа шукає роботу
↓
звернення до центру зайнятості
↓
заява / документи
↓
реєстрація
↓
статус зареєстрованого безробітного

Під час воєнного стану статус надається:

з першого дня реєстрації → за заявою особи.

З 2026 року особа може стати на облік незалежно від наявності задекларованого чи зареєстрованого місця проживання; звернення можливе безпосередньо, а за технічної можливості — також через Портал Дія.

12. Підходяща робота

Загальне правило

Підходяща робота враховує:

освіту + професію + кваліфікацію + досвід + транспортну доступність + рівень оплати.

За загальним режимом закон також диференціює вимоги до заробітної плати залежно від тривалості безробіття.

13. Підходяща робота під час воєнного стану

Тут діє спеціальне правило.

Період перебування у статусі	Підходяща робота
До 30 календарних днів	відповідає освіті, професії, кваліфікації та досвіду
Понад 30 календарних днів	може бути робота, що не потребує кваліфікації, або потребує первинної підготовки на робочому місці
Особа вперше шукає роботу і не має професії	робота без вимоги кваліфікації або з первинним навчанням

Додатково

без згоди особи не можна пропонувати роботу, яка потребує зміни місця проживання або перебування.

14. Коли робота НЕ є підходящою?

Обставина	Наслідок
Умови порушують законодавство про працю / охорону праці	✗
Системно порушуються строки виплати зарплати	✗
Робота не відповідає стану здоров’я	✗
Немає належної транспортної доступності і роботодавець не забезпечує перевезення / проживання	✗
Потрібна зміна місця проживання без згоди особи	✗

15. Категорії, що мають додаткові гарантії у працевлаштуванні

Ст. 14 Закону «Про зайнятість населення» передбачає спеціальну підтримку.

Категорія
один із батьків / особа, яка замінює батьків, у передбачених законом сімейних обставинах
діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування
особи після відбуття покарання або примусового лікування
визначена законом молодь, яка вперше приймається на роботу
особи, яким до пенсійного віку залишилося 10 і менше років
особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку
особи з 15 років, які за згодою одного з батьків можуть як виняток працювати
визначені законом учасники бойових дій

непрацюючі працездатні отримувачі допомоги малозабезпеченим сім’ям
звільнені особи, щодо яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок агресії проти України
інші категорії, визначені КМУ з урахуванням ситуації на ринку праці

Дуже важлива зміна

стара 5-відсоткова квота за ст. 14 була скасована реформою 2022 року.

Частини 2 і 3 ст. 14, які регулювали цю квоту, виключені.

16. Як держава стимулює роботодавця?

Замість загальної старої квотної моделі Закон використовує, зокрема:

компенсації роботодавцю
↓
за працевлаштування визначених категорій зареєстрованих безробітних.

Ст. 26 Закону передбачає компенсаційні механізми за працевлаштування осіб, які мають додаткові гарантії, за встановлених законом умов.

17. Професійне навчання безробітних

Мета

немає підходящої роботи
↓
професія не затребувана / потрібно підвищити кваліфікацію
↓
навчання / перепідготовка / підвищення кваліфікації
↓
працевлаштування.

Державна служба зайнятості організовує професійне навчання та інші заходи підвищення конкурентоспроможності шукачів роботи.

18. Громадські роботи

Громадські роботи:

суспільно корисні

- оплачувані
- виконуються в інтересах територіальної громади
- за загальним правилом — добровільні.

Їх мета:

тимчасова зайнятість + матеріальна підтримка + збереження мотивації до праці.

Пастка

громадські роботи у сфері зайнятості ≠ адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт.

19. Посередництво у працевлаштуванні

Послуги можуть надавати:

державна служба зайнятості

- приватні суб’єкти господарювання.

Суб’єктом посередництва може бути:

юридична особа або фізична особа-підприємець, що надає послуги з працевлаштування в Україні та/або за кордоном.

Важливе правило

Для посередництва у працевлаштуванні в Україні:

плату за послуги працевлаштування сплачує роботодавець;

стягнення з громадянина гонорару, комісії чи іншої винагороди за таке працевлаштування заборонене.

20. Допомога по безробіттю під час воєнного стану

Станом на 2026 рік діє спеціальний режим:

Категорія	Максимальна тривалість виплати
Загальне правило під час воєнного стану	90 календарних днів

Особа передпенсійного віку за встановлених законом умов	360 календарних днів

Ці правила уточнені постановою КМУ № 40 від 7 січня 2026 року.

Пастка

статус безробітного ≠ автоматично однаковий розмір допомоги для всіх.

Розмір і право на страхову виплату залежать від правил загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

21. Припинення статусу безробітного

Типова логіка:

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ / ІНША ЗАЙНЯТІСТЬ
↓
особа вже не відповідає умовам безробіття
↓
припинення реєстрації.

Під час воєнного стану також діє спеціальне правило: реєстрація припиняється з 31-го календарного дня після перетину кордону, якщо зареєстрований безробітний безперервно перебуває за кордоном понад 30 календарних днів.

22. Структура Закону України «Про зайнятість населення»

Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року № 5067-VI є основним спеціальним законом у цій сфері. Він складається з 11 розділів.

Розділ	Що регулює
I. Загальні положення	поняття зайнятості, безробіття, гарантії, права осіб, додаткові гарантії працевлаштування
II. Державна політика у сфері зайнятості населення	принципи, напрями політики, програми зайнятості, фінансування

III. Центральний орган виконавчої влади у сфері зайнятості та трудової міграції	повноваження державної системи зайнятості
IV. Сприяння зайнятості населення	соціальні послуги, компенсації роботодавцям, самозайнятість, громадські роботи
V. Професійна орієнтація та професійне навчання	профорієнтація, навчання і перепідготовка безробітних
VI. Послуги з посередництва у працевлаштуванні	приватні посередники, працевлаштування в Україні та за кордоном
VII. Застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні	дозволи на працю іноземців
VIII. Безробіття	статус безробітного, права й обов'язки, припинення реєстрації, підходяща робота
IX. Соціальний діалог на ринку праці	участь роботодавців і профспілок
X. Контроль і відповідальність у сфері зайнятості населення	контроль + санкції
XI. Прикінцеві та перехідні положення	спеціальні та перехідні правила

Розділи V–VII та VIII–XI у чинному тексті Закону структуровані саме таким чином.

24. Працевлаштування іноземців та осіб без громадянства

Основний блок:

Розділ VII Закону «Про зайнятість населення».

Загальне правило

іноземець прибув в Україну для роботи на визначений строк
↓
роботодавець хоче його працевлаштувати
↓
роботодавець отримує дозвіл на застосування праці іноземця
↓
укладається трудовий договір.

Саме роботодавець, а не іноземець, отримує дозвіл у відповідному територіальному органі у сфері зайнятості.

Формула

ДОЗВІЛ ВИДАЄТЬСЯ РОБОТОДАВЦЮ
для застосування праці конкретного іноземця.

25. Які іноземці працюють на тих самих підставах, що й громадяни України?

Ст. 3 Закону встановлює спеціальне правило. Без спеціального режиму «тимчасового іноземного працівника» право на зайнятість реалізують:

Категорія	Режим
Іноземці, які постійно проживають в Україні	як громадяни України
Особи, визнані біженцями	як громадяни України
Особи, яким надано притулок	як громадяни України
Особи, які потребують додаткового захисту	як громадяни України
Особи, яким надано тимчасовий захист	як громадяни України
Особи, які одержали дозвіл на імміграцію	як громадяни України

Пастка

тимчасова посвідка на проживання сама по собі ≠ автоматичне звільнення від необхідності дозволу на працю.

26. Кому НЕ потрібен дозвіл на застосування праці?

Частина 6 ст. 42 Закону містить спеціальний перелік.

Категорія	Дозвіл
Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні	❌
Особи, які набули статусу біженця	❌
Особи, які одержали дозвіл на імміграцію	❌
Особи, визнані такими, що потребують додаткового захисту	❌
Особи, яким надано тимчасовий захист	❌
Представники іноземного морського / річкового флоту та авіакомпаній, які їх обслуговують в Україні	❌
Особи, визнані особами без громадянства в Україні	❌
Працівники закордонних медіа, акредитовані в Україні	❌
Професійні спортсмени	❌

Артисти та працівники мистецтва — для роботи за фахом	❌
Працівники аварійно-рятувальних служб для термінових робіт	❌
Працівники філій і представництв юридичних осіб, утворених за законодавством іноземної держави	❌
Іноземні священнослужителі — за встановлених законом умов	❌
Учасники проєктів міжнародної технічної допомоги	❌
Іноземці, запрошені для викладацької та/або наукової діяльності у заклади фахової передвищої та вищої освіти	❌
Інші особи, для яких виняток передбачений законом або міжнародним договором України	❌

Чинна редакція, зокрема, прямо передбачає винятки для закордонних медіа, професійних спортсменів, артистів, працівників аварійно-рятувальних служб, працівників іноземних філій/представництв, учасників міжнародної технічної допомоги та запрошених викладачів і науковців.

Формула для запам’ятовування

ПОСТІЙНЕ ПРОЖИВАННЯ / ЗАХИСТ / ІММІГРАЦІЯ

- спеціальна професійна категорія
  → дозволу може не бути потрібно.

27. Кому дозвіл, навпаки, потрібен?

Ст. 42-1 передбачає отримання дозволу, зокрема, для таких категорій:

Категорія	Дозвіл
Звичайний іноземний найманий працівник	✅
Відряджений іноземний працівник	✅
Внутрішньокорпоративний цесіонарій	✅
Особа, щодо якої лише оформлюються документи для визнання біженцем / особою, що потребує додаткового захисту	✅
Особа, яка оскаржує відмову у такому статусі	✅
Особа, яка лише подала заяву про визнання особою без громадянства	✅
Іноземний студент, який хоче працювати під час навчання / після завершення навчання за передбачених законом умов	✅

Важлива пастка

БІЖЕНЕЦЬ → дозвіл не потрібен.

Але:

особа, яка лише звернулася за визнанням біженцем → дозвіл потрібен.

Так само:

визнана особа без громадянства → без дозволу;

особа, яка лише подала заяву про визнання особою без громадянства → дозвіл потрібен.

28. Особливості дозволу на працю іноземця

Ситуація	Правило
Один іноземець працює у двох роботодавців	кожен роботодавець отримує свій дозвіл
Сумісництво в того самого роботодавця	окремий дозвіл не потрібен, якщо строк роботи за сумісництвом не перевищує строк дозволу за основним місцем
Суміщення з роботою тимчасово відсутнього працівника	допускається без нового дозволу до 60 календарних днів протягом року
Посада законом зарезервована за громадянином України	іноземець її займати не може, крім передбачених міжнародним договором випадків

Після видачі дозволу

Роботодавець повинен:

отримати дозвіл
↓
не пізніше 90 календарних днів укласти трудовий договір
↓
протягом 10 днів після укладення подати його засвідчену копію відповідному органу зайнятості.

29. Іноземці з РФ, Білорусі та інших держав підвищеного безпекового ризику

Для громадян:

- Російської Федерації;
- Республіки Білорусь;
- інших держав, які визнані такими, що становлять загрозу національним інтересам України,

видача або продовження дозволу здійснюється:

орган зайнятості

- погодження регіонального органу Служби безпеки України.

Відмова Служби безпеки України у погодженні є підставою для відмови у видачі або продовженні дозволу.

30. Обмеження для іноземців

Іноземець не може займати посаду, якщо закон прямо вимагає:

громадянство України.

Наприклад, вимога громадянства встановлюється для низки посад у:

- державній службі;
- правоохоронних органах;
- інших сферах, визначених законом.

Також не допускаються до трудової та іншої діяльності в Україні іноземці, щодо яких застосовано відповідні санкції або які включені до передбачених законом переліків осіб, пов’язаних із терористичною діяльністю.

31. Яке право регулює працю іноземця в Україні?

Загальне колізійне правило:

робота виконується в Україні
↓
застосовується право України,

якщо закон або міжнародний договір не встановлює іншого.

Це передбачено ст. 52 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Винятки

Українське трудове право, зокрема, може не застосовуватися, коли:

- іноземець працює у дипломатичному представництві іноземної держави чи представництві міжнародної організації;
- іноземець уклав за кордоном договір з іноземним роботодавцем про виконання роботи в Україні, якщо застосовуються умови ст. 54 Закону «Про міжнародне приватне право».